

ЗМІНИ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Герасименко Ю.С., професорка кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Ринок праці - це сфера економіки, де зустрічаються попит і пропозиція праці. Він включає усі взаємодії між роботодавцями (підприємствами, організаціями) і працівниками, що стосуються зайнятості, найму і оплати праці. Ринок праці функціонує на основі взаємодії між працівниками, які надають свою робочу силу, і роботодавцями, які шукають працівників для виконання різних завдань і проектів. Процес найму працівників може включати розміщення вакансій, пошук роботи, співбесіди, укладання трудових договорів та умов оплати праці.

Воєнний конфлікт має на сьогодні серйозні наслідки для ринку праці в Україні. Насамперед, безпека стає пріоритетом для людей, і багато робочих місць заборонені або обмежені у зонах конфлікту. Компанії були змушені припинити свою діяльність або перенести її в безпечніші регіони.

Війна призвела до знищення інфраструктури, зменшення інвестицій та загального економічного спаду, це призвело до зниження кількості робочих місць і збільшення безробіття. Умови воєнного конфлікту змусили людей шукати притулку в інших регіонах або навіть країнах, це призвело до змін у ринку праці як в зоні конфлікту, так і в приймаючих регіонах.

Люди, що живуть у зонах конфлікту, часто змушені залишати свої домівки та робочі місця у пошуках безпеки. Це призводить до масової міграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в інші регіони України, де вони шукають нові можливості зайнятості. Воєнний конфлікт призвів до загального зниження економічної активності країни – це вплинуло на інвестиції, розвиток бізнесу та створення нових робочих місць. Зміна умов і загроз воєнного конфлікту призвели до зміни структури зайнятості. Наприклад, підвищився попит на працю

в сфері безпеки та оборони, медичному персоналу, гуманітарним працівникам, а також знижений попит на роботу в інших галузях.

Умови воєнного конфлікту змусили людей шукати роботу у неофіційному секторі або займатися самозайнятістю. Це було спричинене зменшенням кількості доступних робочих місць у формальному секторі, скороченням діяльності підприємств та загальною економічною нестабільністю. Зростання неофіційного сектора, який часто називають "тіньовим" сектором, має кілька наслідків. По-перше, це призводить до зменшення фіскальних надходжень до бюджету держави, оскільки багато робочих місць та операцій у цьому секторі залишаються поза офіційною системою оподаткування. По-друге, робота у неофіційному секторі супроводжується низькими заробітними платами, нестабільними умовами праці та відсутністю соціального захисту. Люди, які працюють у таких умовах, стикаються зі значними ризиками та небезпеками. Зростання тіньового сектора має негативний вплив на економічний розвиток країни, оскільки цей сектор часто характеризується недостатком інвестицій, інновацій та професійного розвитку. Для зменшення впливу тіньового сектора і покращення ринку праці в умовах воєнного конфлікту, важливо забезпечити стабільність, безпеку та економічне відновлення країни, а також сприяти розвитку формального сектора, створенню нових робочих місць та соціального захисту працівників.

Під час воєнного конфлікту в Україні бізнес та ринок праці справді пережили кілька еволюційних етапів в нових умовах воєнного стану. Кілька основних етапів, які можна спостерігати:

1. Етап кризи та дезорганізації: На початку воєнного конфлікту, бізнес і ринок праці стикнулися зі значними труднощами і невизначеністю. Підприємства були зруйновані, зупинені або змушені перенести свою діяльність до безпечних регіонів. Робочі місця були втрачені, а працівники - переміщені або стикатися зі скороченням заробітної плати та соціального захисту.

2. Адаптація до нових умов: Після початкової кризи багато підприємств та працівників почали адаптуватися до нових умов. Нові можливості з'явилися у

секторах, пов'язаних з військовим зусиллям, реконструкцією та відновленням. Підприємства змінювали свою діяльність, шукали нові ринки або спеціалізуватися на підтримці воєнних зусиль.

3. Розвиток інновацій: В умовах воєнного конфлікту з'явилися нові технології, рішення та інновації. Підприємства вкладали зусилля у розробку нових виробничих процесів, застосування нових технологій і пошук нових ринків збуту. Це допомогло забезпечити конкурентоспроможність і виживання на ринку.

4. Поступове відновлення: Після тривалого воєнного конфлікту знадобилося відновлення пошкодженої інфраструктури, такої як дороги, мости, електромережі, комунікаційні системи та інше. Це створило нові можливості для будівельної галузі та інших суміжних секторів, які забезпечують робочі місця та сприяють відновленню економіки [1].

Під час тривалого воєнного конфлікту втрата та пошкодження виробничих активів стала серйозною проблемою, яка вплинула на ринок праці. Ці наслідки включали: зруйнування підприємств – війна призвела до знищення та пошкодження виробничих об'єктів, заводів, заводських споруд та інфраструктури. Це призвело до зупинки діяльності підприємств і втрати робочих місць для працівників; втрата робочих місць – заводи, підприємства та бізнеси, які постраждали від воєнного конфлікту, були змушені зменшувати розмір своєї діяльності або навіть припиняти роботу, наслідок цього велика втрата робочих місць для працівників; економічна нестабільність – воєнний конфлікт створює загальну економічну нестабільність, що дуже вплинуло на ринок праці. Скорочення економічної активності, зменшення інвестицій та небезпека для бізнесу призвели до скорочення робочих місць та зменшення попиту на працю; вразливість працівників – працівники під час воєнного конфлікту стикнулися з різними вразливостями, включаючи загрозу безпеки, недостатність соціального захисту, обмежений доступ до освіти та медичних послуг. Вони були змушені шукати роботу в небезпечних умовах та в нестабільних галузях, що значно погіршило їхні умови праці та благополуччя.

Рис. 1. Можливості підтримки і наявності персоналу

Війна змінила умови та принципи, за якими функціонував ринок праці, перевівши його у більш невизначену та небезпечну фазу. Зокрема, за даними опитування Європейської Бізнес Асоціації (ЄБА) серед компаній-членів Асоціації у березні 2022р., 43% компаній мали фінансові резерви на кілька місяців, 28% – на 6 місяців, 17% – на рік або більше, 6% повідомили, що фінансові резерви компанії вичерпані. Відтак, компанії з перших днів війни намагалися максимально оптимізувати витрати, вдаючись до скорочення персоналу, надання відпусток без збереження заобітної плати, призупинення трудових відносин за договорами, зниження рівнів заробітних плат тощо. За опитуванням кадрового порталу grc.ua, кількість потерпілих від скорочення ділової активності та безробіття в Україні сягає 52%. Респонденти стверджують, що їм або платять мінімальну зарплату, або скоротили її до 30% і більше [2].

Про вичерпання фінансових можливостей бізнесу повідомляє звіт НБУ, підкреслюючи, що у малого бізнесу скорочуються можливості з фінансової підтримки свого штату працівників. Щомісячний макроекономічний та монетарний огляд НБУ за липень повідомляє, що малий та середній бізнес в

Україні скоротив 1,07 млн. працівників. Також зазначається, що з початку війни відбулися такі скорочення/зміни на ринку праці: в умовах скороченої зарплати працює – 27% персоналу; відправлені у вимушену відпустку – 20% персоналу; скорочено на даний момент – 20% персоналу [3].

Ринок праці в Україні під час воєнного конфлікту має свої особливості і виклики. Втрата та пошкодження виробничих активів, зростання безробіття, нерівності на ринку праці та збільшення неофіційної зайнятості є лише деякими з них. Воєнний конфлікт створює невизначеність та ризики, які впливають на бізнес і працівників. Однак, водночас можуть з'являтися нові можливості у галузі відновлення інфраструктури, гуманітарних послуг, розвитку нових індустрій та міжнародної допомоги. Управління цими викликами та використання можливостей стають важливими факторами для відновлення ринку праці під час воєнного конфлікту.

Ринок праці в умовах війни характеризується особливими тенденціями та напрямками стабілізації, що характеризуються: зміною структури галузей; зростання попиту на спеціалізовану робочу силу; підвищений ризик та невизначеність; потреба у соціальній підтримці; розвиток галузей безпеки і оборони; розвиток гуманітарної допомоги та реконструкції; підтримка підприємництва та розвиток нових галузей; створення програм підтримки та перекваліфікації.

Список використаних джерел:

1. Ринок праці в умовах війни: тенденції і перспективи. URL: <http://surl.li/escyu>.
2. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації. URL: <http://surl.li/ddmau>.
3. Щомісячний макроекономічний та монетарний огляд липень 2022 року. URL: <http://surl.li/hkabe>.